

- עיונים והארות בסדר לימוד 'עמוד היום'
- עמוד הש"ס מס' חוליו נא. – נד.
- עמוד הלכה משנ"ב ח"ו הל' ר"ה
- פר' עקב תשע"ד

חדו"תא דאורייתא

לשִׁלְחוֹ הַשֶּׁבֶת

אית דין ואית דיין!

העיר אורשיוע אשר ברומייה עיר קטנה היא, הקהילה היהודית שבה גם היא היתה קטנה ורובה יהודים פשוטי עם. כמה משפחות נכבדות היו בה, ואחת מהן היתה משפחת שווארץ. השולשלת החלה בימי הסבא הרב יצחק אייזיק שווארץ שהגיע לעיר הרומנית היישר מספסליה של ישיבת פרעשבורג, שם קנה תורה בימי בחרותו מפיו של הכתב-סופר.

גדול בתורה היה ר' יצחק אייזיק, אלא שהוא לא רצה לעשות תורתו קרדום לחפור בה ואף לא עטרה להגדל בה. הפסוק "יגיע כפיך כי תאכל - אשריך וטוב לך" היה נר לגליו. עם הגיעו לאורשווע, בה נישא, החל מתעניין בחיי המסחר שלה. אותם ימים החלה העשיית הסאלמי¹, בתי חרושת לסאלמי נפתחו בערים שונות בעולם.

חיש-קל נתגלו כשרונותיו של ר' יצחק. הוא קלט מהר מאוד את סודות המלאכה, וכדי לעמוד על מהות הענין לכל עומקה נסע לאמריקא וסייר בבתיה החרושת שהיו אז בראשית התפתחותם. משמים חננו אותו בלשון לימודים, והוא נשא חן בעיני מנהלי בתי החרושת הגדולים לסאלמי. למרבה הפליאה נאותו הללו ששמרו על סודות היצור מכל משמר, לפתוח את שערי המפעלים דווקא בפניו של הצעיר האירופאי בעל ההופעה היהודית החרדית.

* * *

ר' יצחק בעל תפיסה מיוחד היה, דברים שאחרים למדו בחודש, הוא תפס ביום. כיון שנפתחו בפניו

בענין: 'נשיאת כפים' בכל יום

חילוק המנהג בין ספרד לאשכנז

הנה נתפסט המנהג בארץ ישראל שהכהנים נושאים כפיהם בכל יום, אבל בחוץ לארץ אין נושאים כפיהם רק ביו"ט, ונראה לפי העין כאילו מצות נשיאת כפים הוא גם ממצות התלויות בארץ כתרומוות ומעשרות ומשיטה וכד'.

אמנם באמת אין המצוה תלויה כלל בארץ, אלא תלוי בחילוק המנהגים, דמנהג ספרד לישא כפים בכל יום, אבל מנהג אשכנז שלא לישא כפים כי אם ביו"ט, רק שבארץ ישראל נהגו גם האשכנזים כמנהג הספרדים לישא כפים בכל יום.

מנהג אשכנז כבר התחיל בתקופת הראשונים

והנה מנהג אשכנז שלא לישא כפים בכל יום כבר התחיל בתקופת הראשונים, וכמו שמצינו בתשב"ץ קטן (סי' קצט) שהביא שם מנהגי מהר"ם מרוטנברג, וכתב ביה"ל, בימינו היה עולין לדוכן בכל יום, וכנגד זה אנו אומרים ברכת הכהנים עכ"ל, והיינו שהשח"ץ אומר ברכת הכהנים לזכר מנהגם שהיו עולין לדוכן כל יום, והרי מפורש להתחיל כבר המנהג בזמניהם^א.

ומצינו להכלבוב (סי' קכה) שגם הזכיר מנהג זה, אבל כתב שבימי הראשונים נהגו לעלות לדוכן רק בשבתות, ולא כמנהג אשכנז שאין עולין לדוכן בכל יום.

דז"ל שם, ואין המנהג עתה לעשות נשיאות כפים אלא בשבתות וימים טובים, ואפשר כי נמועו [לישא כפים בכל יום] מפני טורח צבור עכ"ל.

דברי מהרי"ל אודות מנהג אשכנז שלא לישא כפים רק ביו"ט

והנה הראשון שהזכיר מנהג אשכנז שלא לישא כפים רק ב"ז"ט, וגם פירש טעם המנהג ונימוקו הוא אבי מנהגי אשכנז, ה"ה המהרי"ל.

דבשו"ת מהרי"ל (חדשות סי' כ"א) נשאל על מנהג אשכנז שלא לישא כפים רק ברגל.

והשיב מהרי"ל שיש ליתן ב' טעמים על המנהג: א. מפני שהכהנים מקפידין לטבול לפני נשיאת כפים, וקשה להם לטבול כל יום.

ב. יש בזה משום ביטול מלאכה לעם, וכמו דמצינו שאסור להוסיף על הקראים בקריאת התורה בימי החול משום ביטול מלאכה, ואפילו בשבת שאין עושין מלאכה יש בזה עכ"פ משום ביטול תורה וטירחא דציבורא ע"ש^א.

תמיהת הב"י על מנהג אשכנז

אך מרן הבית יוסף (אורח סוף ס"י קכח) תמה מאוד על דברי מהר"ל באמרו שאין בדבריו אלא טעמים דחוקים וקלושים לבטל מצווה חשובה כזו.

וכתב בזה"ל, דחק עצמו [מהר"ל] לקיים מנהג מקומו, כי מה שכתב מפני שנוהגים לטבול קודם, האי חומרא דאתי לזידי וקולא היא, שהרי טבילה לנשיאת כפים לא הוזכרה בתלמוד, ואם הם נהגו להחמיר ולטבול למה יטלו בשביל כך שלש עשה בכל יום, וישר כחם של בני ארץ ישראל וכל מלכות מצרים שנושאים כפיהם בכל יום, ואינם טובלים לנשיאת כפים עכ"ל.

הרמ"א משבח ומקיים מנהג אשכנז

ולעומת זה הרמ"א בדרכי משה (שם סק"מ) מהפך ליישב מנהג אשכנז, ו"ל הרמ"א שם, ואני אומר כי הטעם כי מחמת ביטול מלאכה לעם, שבאלו הארצות שהכהנים והעם טרודין במחיתן בגלותן ואין להם לפרנס בני ביתם כי אם הלחם אשר ילקטו ביעת אפס דבר יום ביומו, והם טרודין למחיתן, ואינם שרויים בשמחה לכן אין נושאים כפיהם ביום שיש בו ביטול מלאכה לעם, ואף בשבת אינם נושאים כפיהם מפני שטרודים במחשבתם והרהורים על מעשה ידיהם שעברו ושעתידים להיות, ואינם שרויים כל כך בשמחה כמו ביום טוב שנאמר בו ושמחת בחגך, ולכן נשתרבה המנהג שלא לישא כפים כי אם בימים טובים כי נראה לי עכ"ל.⁶

א. אך גם בתקופת הראשונים לא נתפשט רק אצל ראשוני אשכנז, אבל בספרד לא מצינו זאת, וכן החינוך שהיה מראשוני ספרד כתב במצוה (שעמ) שמצוות נשיאת כפים נוהג בכל זמן, וכל זאת שבהיות אין עולין לדוכן כל יום.

ב. וכאמור כבר נזכר כעין זה בדברי הכלבו שכתב שנמנעו בזה מפני טורח ציבור.

ג. ובשרת חתם סופר (א"ח סי' כג) כתב טעם נוסף לטעם אשכנז שלא לישא כפים רק ביו"ט ח"ל: ונראה לי טעם פשוט, דנשיאת כפים כתיב בקרא אחר עבודתו, ותפלה במקום עבודה, ואין ספק שחזר עבודה רצויה והיה פגול ח"ל, או ברכת הניחם לחי החול על המזבח, והיות בעיר"ל של שנת החול מורידים על המזבח והכלכלי רוב החמולת לי כונה וטעם מרובה, ותפלה כלא כונה כקרא שאינו רצוי, כל מברכין ב"ט עוסקים פנינים ומכוונים בתפלתם, וזו, ואולי יש להוסיף על הכלל החת"ס

לוח לימודי היום - עש"ק פר' עקב תשע"ד

עמוד היום מס' חולין • עמוד הלכה משנ"ב חלק ו' הל' ר"ה • ספרי רבוה"ק נועם הלכות

יום לשבוע	עמוד היום	תורתי ששתמרת			עמוד הלכה	ספרי רבו"ק
		חזקת קפית	חזקת שביעות	חזקת חרדית		
עש"ק	גג:	גג:	גג:	חזרה	חזרה	
שב"ק	גד:	גג:	גג:	חזרה	חזרה	
ראשון	גד:	גד:	גג:	פה	גו: גו: ט	
שני	נה:	גד:	גד:	פו	סו: סו: י	
שלישי	נה:	נה:	גד:	פז	סז:	
רביעי	גו:	נה:	נה:	פח	סז:	
חמישי	גו:	גו:	נה:	פט	סח: יג	

הדלקה"נ: 6:47 (5:47) סוזק"ש למנהגינן: (מנ"א לחומרא 58 מיטונ) 8:14 (7:54) מוצשב"ק, ר"ת: 8:38 (7:38)

סודות הייצור, קלט אותם במהירות הברק ולמד אותם על בוריים. אותם מנהלים שלימדו אותו את סודותיהם הכמוסים ביותר, לא יצאו נפסדים בגינו, אדרבה, ר' יצחק בחריפותו שקנה בישיבה, לימד אותם איך לבצע שיפורי ענק במחירים נמוכים ביותר. הגיעו הדברים לכדי כך שבערים רחוקות ברחבי היבשת המתונו מנהלי מפעלים לביקור האורח היהודי מאירופה שלפי השמועה חולל פלאים.

כשחזר ר' יצחק לאורשויוע, מקץ שנתיים ומחצה, מלא ידיעות וסודות לרוב, לא המתין זמן רב. הוא סידר הלוואות בסכומי עתק בבנקים שבערים הגדולות, ומשכן לשם כך את כל הנדוניה שהעניק לו חותנו העשיר, את ביתו רחב הידים, ועוד כמה וכמה שכיות חמדה שהיו ברשותו בירושה מאבותיו. כיון שעמד הכסף ברשותו, רכש מיד מגרש רחב בעיבורי העיר, שכר כמה עשרות פועלים חרוצים, ולא ארכו הימים ובעיר אורשויוע התנוסס לתפארה "בית החרושת שווארץ לסאלמי".

מיד עם הקמתו התיצב המפעל "בשתי רגלים על הקרקע". ההצלחה האירה לו פנים מן היום הראשון. ר' יצחק השקיע במפעל את כל כשרונותיו ומרצו הבלתי נדלה, את כל הידע וסודות המלאכה שרכש באמריקא וכמעט את כל כוחותיו. שפע של סיעתא דשמיא ליווה את המפעל מן הרגע הראשון והברכה שרתה בו. 'הסאלמי של שווארץ' הפכו מהר מאד ל'פירמה' בזכות טעמים הערב והניחוח שבו הצטיינו, והיו לשם דבר בכל רחבי המדינה. ר' יצחק היה לגביר אדיר תוך זמן קצר.

'כמעט' את כל כוחותיו השקיע ר' יצחק בבית החרושת, אך לא את כולם. גירסא דינקותא לא נשכחה ממנו. הוא קבע עיתים לתורה בכל יום, חוק ולא יעבור ויהי מה, וכשהתרחב המפעל ונוספו לו פועלים, שכר מנהל עבודה שכילה את כל יומו בבית החרושת. שעותיו של ר' יצחק נותרו פנויות, והוא התיגע בתורה עם חברותות משך רוב שעות היום.

במרוצת השנים רכש לו ר' יצחק שם של 'בעל-בית' ירא ושלם שיראתו קודמת לחכמתו, וידו הפזרנית שפתוחה היתה לכל דבר מצוה שנתבע לה זיכתה אותו בשם של אחד מגדולי נותני הצדקה בכל המחוז.

יכול היה ר' יצחק לישב בשלוה ולהנות משתי שולחנות, אלמלא קפץ עליו רוגזו של בנו יחידו ראובן.

במעלליו התנכר הנער, ולא לטובה דווקא. מביני מדע חרצו עליו את פסוקם: "התפוח נפל רוחק מאד מן העץ!". שנות הילדות בתלמוד-תורה עברו עליו כחלומות בהקיץ. את הגיגיו העסיק בבית החרושת של אביו, שעות ארוכות שוור היה את חוטי דמיונותיו מה יעשה הוא לכשירש את אביו ויתמנה למנהל בית החרושת.

"אני לא אהיה 'בטלן' כמו אבא", הרהר בלבו, "לא אשב כל היום בבית המדרש ואת הניהול אפקיד בידי אדם זר!".

מרוצים האכיל ראובן את אביו ככל שהתבגר, לישיבה לא רצה ללכת, הוא מאס בלימוד תורה ובקושי ניאות להניח תפילין. את יומו היה מבלה בבית החרושת, מתרועע ומשחק יחד עם הפועלים הגויים. סמוך

והוסיף הרמ"א בשו"ע שם (סעיף מד) בזה"ל, ואפי"ט, אין נושאין כפים אלא בתפלת מוסף, שיוצאים אז מבהכ"נ וישמחו בשמחת יום טוב עכ"ל, היינו שעיקר שמחת יו"ט מתעורר אחר תפלת מוסף כשהולכין לשמוח בשמחת החג.

החילוק בין כהני חו"ל לכהני א"י בענין היחוס

ונהג בשו"ת בית אפרים (א"ח סי' ו) האריך והרחיב היריעה לברר ולבאר שאין מקום וצד כל שהוא להחמיר בחו"ל לישא כפים בכל יום, שאסור לשנות מנהג הראשונים.

וכתב שם להטעים המנהג שבחו"ל כיון שהלכו מגולה אל גולה יש לחוש שנתבטל יחוס הכהנים, ולכן אין נושאין כפים רק ביו"ט שלא תשתכח תורת כהונה, משא"כ בא"י שלא גלו אין לחוש שנתבטל יחוס הכהנים, ושפיר נוהגין לישא כפיהם בכל יום.

אכן בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' ע) כתב לתמוה על דברי הבית אפרים שהלא ידוע שגם יושבי ארץ הקודש אינם יושבים בא"י מזמן הבית ועד עתה, וכידוע מהרמב"ן שעלה בסוף ימיו לא"י ומתאר באגרת את החורבן הקשה שנגלה לנגד עיניו ולא מצא רק יהודים בודדים ממש, ונמצא שגם דרי א"י נתקבצו מגליות שונות, ואין חילוק בין יושבי א"י ליושבי חו"ל בענין זה.

כתי"ק של הגר"ש העליר אודות דעת הגר"א

ויש לציין דאף שגדולי האחרונים הסכימו למנהג אשכנז שלא לישא כפים בכל יום, אמנם ידוע שהגר"א מוילנא לא היה נוחא ליה במנהג זה ^[?] .

וקיים עד היום כתי"ק של הגאון רבי שמואל העליר זצ"ל רבה של צפת"ו שכתב איגרת להגאון רבי עקיבא יוסף שלעזינגער זצ"ל בעל לב העברי, ובתו"ד כותב הגר"ש העליר בזה"ל, מעיד אני עלי שמים וארץ כי שמעתי כמה פעמים מאת כבוד הרב הגאון החסיד כקש"ת מו"ה ישראל [משקלאוו] בעמח"ס פאת השולחן צוק"ל, אשר שמעה מאת הגאון האמיתי מו"ה אליהו מוילנא זיע"א, כי אם היה עולה בידו היה מבטל תורה ותפלה ומסבב מעיר לעיר שישאו הכהנים ידיהם ויברכו ברכת כהנים בכל יום עכ"ל.

הגר"א מוילנא והגר"ח מוואלזין רצו לבטל המנהג

ומענין זה מצינו נמי להנצי"ב מוואלזין בשו"ת משיב דבר (ח"ב סי' קד) שכתב בזה"ל, שמעתי כמדומה מחותני הגאון מהרי"ץ הגאב"ד דוואלזין זצ"ל [רבי יצחק מוואלזין אב"ד וואלין, בן הגר"ח מוואלזין] שפעם אחת הסכים רבינו הגר"א ז"ל להנהיג נשיאת כפים בכל יום בבית מדרשו, ועכבונו מן השמים, ונלקח לבית האסורים בעת המחלוקת הנוראה בוילנא ל"ע. ואח"כ חותן זקני הגאון אביר הרועים מוהר"ח [רבי חיים מוואלזין] ז"ל הסכים ביום אחד שביום המחרת יצוה לישא כפים, ובאותו לילה נשרף חצי העיר ובית הכנסת שבעיר, וראו והתבוננו שיש בזה איזה דבר סוד בסתרי השפעת הברכה היורד ע"י ברכת כהנים בחו"ל, ואין אתנו יודע עד מה עכ"ל.

מנהג ערי הגליל לישא כפים רק בשבתות

ונהג אף שכאמור המנהג בא"י לישא כפים בכל יום, נהגו בערי הגליל לישא כפים רק בשבתות בתפלת מוסף. ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ח סי' א') הביא שכן הנהיגו תלמידי בעש"ט זי"ע [הרה"ק מויטפערס וקאליסק זי"ע וסייעתם] שעלו ארצה בשנות תק"ל והתיישבו בערי צפת וטבריא, ועשו כעין פשרה בין מנהג א"י למנהג חו"ל לישא כפים רק בשבתות, [ונכמו שכבר מצינו מקור למנהג זה בדברי הכלבו לישא כפים רק בשבתות ולא בימות החול, וכמו שהובא לעיל]. והאריך המנחת יצחק לברר דכמו שמצינו בשו"ת בית אפרים (סו) שהזהיר לבני חו"ל שאין להם היתר לשנות מנהג הקדמונים שתקנו שלא לישא כפים בכל יום, כמו כן אין היתר לבני הגליל לשנות המנהג שהנהיגו שם שלא לישא כפים רק בשבתות ע"ש ^[?].

דברי הפאת השלחן בענין זה

ונהג הגר"י משקלאוו מתלמידי הגר"א שעלו לצפת עם שאר תלמידי הגר"א בשנות תק"ע [מן שנה אחר עליית החסידים ארצה] כותב בספרו פאת השולחן (פ"ב סק"ג) בזה"ל, בכללנו מיום שזכינו לקבוע ישיבותינו בא"י, ובירושלים עיה"ק מנהיגו שהכהנים נושאים כפיהם בכל יום, ובשבת ויו"ט כדת, וכן הוא דעת רבינו הגאון [מוילנא] נשמתו עדן עכ"ל. ודייק המנחת יצחק שם מלשונו שרק בירושלים נהגו לישא כפים גם בימי החול, אבל בצפת מקום מושבו של הגר"י משקלאוו בעת כתיבת חיבורו הדין לא נהגו לישא כפים כי אם בשבתות, שאל"כ למה הדגיש בלשונו לומר שכן נהגו בירושלים, ויוצא מזה שגם תלמידי הגר"א שנתיישבו בגליל נגרוו אחר המנהג שנתפשט ע"י עליית החסידים שעלו שם מ' שנה קודם עלייתם. אולם כהיום הזה נתפשט המנהג בעיר צפת שהפרושים נושאין כפיהם כל יום, ורק אצל החסידים נשאר המנהג שלא לישא כפים רק במוסף דשבת.

נשיאת כפים במירון

ונהג במירון בציון המצינות של התנ"א רשב"י זיע"א נהגו הרבה לישא כפים כל יום בשחרית כמנהג ירושלים ולא כמנהג הגליל.

ואולי יש ליישב טעם המנהג דק"ל (שו"ע סי' תצ"ו סעיף ג) שאורח הבא לעיר ודעתו לחזור אין צריך לחוש למנהג המקום רק כשמוגיע למקום ישוב ולא במדבר מקום שאין מיושב, וא"כ כידוע שציין רשב"י היה לפני כמאה שנה מקום שממה מבלי יושב, ובעיקר הגיעו שם בני ירושלים להתפלל על הציון, ובדואי נשאו כפים כמנהגם בירושלים, שהלא כאמור אין צריך לחוש למנהג המקום במקום שאינו מיושב, ושפיר נמשך המנהג עד היום לישא שם כפים בכל יום.

השל"ה המשיך הברכה לבניו בחו"ל

ולסיום יש לציין שהשל"ה הקדוש כשעלה לארץ ישראל כידוע שלח אגרת לבניו שנשארו בחו"ל [ונדפס באגרות א"י סי' לה], אשר בו מתאר כל הליכותיו ומנהגי א"י וירושלים בזמנו, ובתו"ד כתב שם בזה"ל, הכהנים נושאים כפיהם בכל יום, ואני זוכר בכם וממשיך ברכה על ראשיכם עכ"ל ומפורש בלשונו שהישראלים מקבלי הברכה בארץ הקודש כל היום מברכת כהנים, יכולין לכון להמשיך ברכה זו גם לדרי חו"ל לקרוביהם וידידיהם ^[?].

שבא"י לא חששו לזה שהרבה בני א"י ישובו על התורה ועל עבודתו והתכוונו בתפלתם כל השנה.

ד. בספר חוט המשולש (עמ' כ) הובא שם שהגאון רבי נתן הכהן אדלר זצ"ל רבו של החת"ס נשא כפיו בכל יום בבית מדרשו אף שהיה בחו"ל, ומסופר גם על הבעל התניא זי"ע שהתבטא שהיה רוצה לבטל מנהג אשכנז לישא כפים בכל יום, אבל למעשה לא עשה כן.

ה. בספר מסעות ירושלים (עמ' נג) ובו מתואר נסיעת המנחת אלעזר לא"י, כתוב שם בזה"ל, מרן שליט"א הגיד על מנהג האשכנזים אשר בירושלים עיה"ק עולים הכהנים לדוכן מידי יום ביומו, משא"כ בשאר ערי הקודש בא"י רק בש"ק ויר"ט במוסף, כי מבואר בספרים הק' אשר החיצונים מתגברים ביותר ר"ל בעיר הקודש ירושלים, ועל כן צריכין ביותר בירושלים להשפיע שפע ברכות מדעת עליון בברכת כהנים בכל יום ויום להמתקת הדינין ולבטל כלל קליפין עכ"ל.

ו. ובתשובות והנהגות (ח"א סי' קל) כתב שבן חו"ל שרוצה לזכות בברכת כהנים שמברכים בא"י כל יום, עדיף שיבקש מכהן אחד או שנים שיכוונו במיוחד בעת ברכת כהנים להמשיך אליו ברכתם ע"ש.